

SLOVÁCI NAPRIEČ STOROČÍM

1918 1944 1968 1989 1993 2018

História Slovákov ako moderného národa a rovnocenného partnera iných národov bola zavŕšená až koncom 20. storočia. Bola to cesta, mapujúca zrýchlené dejiny storočia, odvíjajúca sa pod vplyvom národno-historických, celoeurópskych i svetových pohybov po páde komunizmu a konca studenej vojny.

V slovenských moderných dejinách je niekoľko nosných etáp: počnúc 1. svetovou vojnou a vznikom Československa, cez dvadsaťročné medzivojnové obdobie demokratickej Československej republiky, vojnovú Slovenskú republiku v rokoch 1939 – 1945, štyridsaťročné obdobie komunizmu v rokoch 1948 – 1989, až po vznik prvej demokratickej slovenskej samostatnej štátnosti v roku 1993. Každé toto obdobie má niekoľko medzníkov – vznik štátu Čechov a Slovákov v roku 1918, Mníchovskú dohodu a Viedenskú arbitráž 1938, Slovenské národné povstanie 1944, komunistický prevrat 1948, inváziu vojsk Varšavskej zmluvy 1968, nežnú revolúciu 1989, integráciu Slovenskej republiky do euroatlantických štruktúr NATO a Európskej únie 2004, či prijatie spoločnej európskej meny 2009.

1918

Vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov

Prvá svetová vojna znamenala zásadný obrat v riešení nielen českej, ale najmä slovenskej otázky. Na troskách rakúsko-uhorskej monarchie, ktorej

Milan Rastislav Štefánik,
spoluzakladateľ ČSR,
diplomat, vedec, generál
francúzskej armády

oba národy boli súčasťou, sa ako optimálne riešenie ukázalo vytvorenie spoločného štátu Čechov a Slovákov. Hoci pri jeho vzniku zohral hlavnú úlohu zahraničný odboj, jasný politický program slovenskej budúcnosti dala politická elita na Slovensku koncom mája 1918 v Turčianskom Sv. Martine, kde rozhodla aj o strategickej línii slovenskej politiky: definitívny rozchod s Rakúsko-Uhorskom a na

základe Woodrowom Wilsonom deklarovaného samourčovacího práva sa programovo prihlásila k účasti na utvorení samostatného československého štátu. Rozhodnutiu v Martine predchádzali aktivity slovenských a českých krajanov v Amerike (známe

Milan R. Štefánik s predstaviteľmi krajskej Ameriky
pred Kapitólom vo Washingtone

Deklarácia Slovenského Národa!

Zastupitelia všetkých slovenských politických strán.

shromáždení dňa 30. októbra 1918 v Turčianskom Sv. Martine a organizovala v Národnej Rade slovenskej vetvy jednotnice česko-slovenského národa, trvajú na zásade samedorovacieho práva národov prijatého celým svetom. Národná Rada vyhlásuje, že v mene česko-slovenského národa, byvačceho v hraniciach Uhorska, je jedine ona oprávnená hovoriť a konať.

Ne je ni za opremanje stambenih objekata, kao ni za izvođenje neposredno susednog objekta, ako polovinski stoji, ni je stacionirani, neposredno u nedozvoljenoj nameni stajališta, nedozvoljeno, ako se stacionira izvan dozvoljenog opsega i stajališta, ako kod napredne stajališta u vladavinu neposredno stacionirane vozila nastane u polovinu.

Nie sú na to oprávnené ani také ľudové zhromaždenia, ktoré vynášajú uznesenia pod tlakom cudzieho násillia.

V mene slovenskeho národa na Slovensku oprávnené je teda hocičo!
Iedine Slovenská Národná Rada.

Narodni Rada česko-slovenského národa v Uhorsku (zrychleně) ovedčaji

1. Slovenský národ je číastka 1 rečnice 1 kultúrne-historický jehovistický človek-slovenského národa. To všetko kultúrne je, ktoré všetko bolo národ 1 Slovák, ktorý má svoje az toho, čo má byť Slovák 1 slovenský národ.

[illegible][illegible][illegible]

Za zasednutia Slovenskej Národnej Rady
V Turčianskom Sv. Martine, 30. októbra 1918.

Karel A. Medvecký, s. r.
Secondary Secondary Study

Bratia! Rodáci! V tomto ohlase slovenský národ vyslovil svoje žiadosti.

Toho sa ešte všetci A zachováva sa, ako to veľká úspešnosť trafilie vyžadujú, domnie, aby nielen výraznosť došlo pokročilý vývin vecí neprekrývaly. Opredmetenie státnosti a žiadosti oznamuje našim výboru, ktorý nasleduje len bude možno, postara sa, aby sa im odpočinie.

Vrchnotní idů nám po ruce a přelo: vyrydeme Vás, aby šlo i vo všeobecnom i vo vlastnom
žáruje vrchnostenským karavanom žadost utěbali

V Liptovskom Sv. Mikuláš, 1. nov. 1918.

Liptovský výbor Slovenskej Národnej Rady.

Martinská deklarácia z októbra 1918

dohody z Clevelandu a Pittsburghu), koordinácia zahraničného odboja, organizovanie legionárskeho vojska, vytvorenie Československej národnej rady a samozrejme diplomatické aktivity Tomáša G. Masaryka a Milana R. Štefánika.

28. októbra 1918
Československý ná-
rodný výbor oficiál-
ne vyhlásil v Prahe
vznik ČSR. O dva dni
neskôr, 30. októbra

1918, nezávisle od pražských udalostí, prijala v Martine slovenská politická elita *Deklaráciu slovenského národa*, známu pod názvom *Martinská deklarácia*, ktorou zverejnila svoje dávnejšie rozhodnutie o vyňatí Slovenska z predvojnového Rakúsko-Uhorska a spoložití s českým národom v spoločnom štáte.

Slováci ako národ mohli prvýkrát vo svojej histórii slobodne rozvíjať svoj jazyk, vzdelanosť a kultúru, sformovať svoje kultúrne a politické elity. Pražské aj martinské deklaratívne rozhodnutia tvorili historický kľúč, ktorý otvoril dvere pre viac ako 70-ročnú spoločnú dejinnú cestu občanov oboch národov na pôde Československej republiky.

Medzinárodné postavenie Československa sa stabilizovalo krátko po jeho vzniku, a to najmä po uzavretí povojnových mierových zmlúv.

**Milan Hodža, politik,
československý premiér**

Štefan Osuský, vyslanec
ČSR vo Francúzsku, delegát
v Spoločnosti národov

Pre Slovensko a Slovákov v Československu bola zásadná mierová zmluva s Maďarskom, podpísaná v Trianone 4. júna 1920. Jeden z jej signatárov bol Slovak, diplomat Štefan Osuský.

Trianonská zmluva definitívne určila hranice s Maďarskom a de jure potvrdila existenciu Československej republiky.

1938 **Mníchov** a **Viedenská arbitráž**

Mníchovská dohoda zástupcov štyroch veľmocí – Nemecka, Talianska, Veľkej Británie a Francúzska 29. septembra 1938 o odstúpení sudetských území Nemecku a po nej 2. novembra nasledujúca nemecko-talianska Viedenská arbitráž, na základe ktorej južné oblasti Slovenska pripadli Maďarsku, boli diktátom s dôsledkom územného oklieštenia Československa a predznamenal rýchly a dramatický koniec republiky. Nasledovalo vyhlásenie samostatného slovenského štátu a Protektorátu Čechy a Morava.

Slovenský štát napriek okolnostiam vzniku a satelitnému postaveniu k nemeckej Tretej ríši konkretizoval myšlienku slovenskej štátnej a národnej samostatnosti. Jeho politický systém však bol autoritatívny a totalitný. Potláčal parlamentarizmus, demokraciu a občianske slobody, zdôrazňoval slovenský národný celok, kresťanský svetonázor a vyzdvihoval vodcovský princíp v politickom živote. Prijatím tzv. Židovského kódexu systematicky zbavoval slovenských Židov občianskych, politických a hospodárskych práv, čo roku 1942 vyústilo do masových deportácií slovenských Židov a v konečnom dôsledku naplnenia nacistického konečného riešenia „židovskej otázky“ v koncentračných táboroch.

Režim vojnového štátu do poslednej chvíle kolaboroval s Treťou ríšou a podporoval nielen Hitlerove zločinné

ciele, ale aj zločinné metódy na ich realizáciu a pôsobil v rozpore s cieľmi protihitlerovskej koalície. Niet divu, že sa proti nemu sformoval silný domáci odboj.

1944 Slovenské národné povstanie

Slovenské rezistenčné prúdy sa roku 1943 zjednotili v Slovenskej národnej rade a uzavreli Vianočnú dohodu – základný program protifašistického hnutia na Slovensku. Ilegálna SNR pôsobila v slovenskej armáde, v mocenských, politických, hospodárskych a justičných orgánoch slovenského štátu, v ktorých súčinnosti pripravovala protifašistické povstanie. Vypuklo na konci augusta 1944, keď nemecká armáda začala obsadzovať územie Slovenskej republiky.

SMRT NACIZMU, dobový plagát

Jeho hybnou silou bola povstalecká armáda, partizánske skupiny aj domáce obyvateľstvo. Po jeho vojenskom potlačení pokračoval partizánsky spôsob boja až do príchodu Červenej armády na jar 1945. Po potlačení povstania nasledovali kruté represie, ktoré vyústili do popráv obyvateľstva a vypaľovania obcí. Obce Kremnička, Nemecká,

Ostrý Grúň, Kľak a ďalšie sú dodnes mementom nacistických zverstiev.

Slovenským národným povstaním, ktoré sa zo strategicko-vojenského hľadiska radí k najväčším protinacistickým revoltám druhej svetovej vojny, sa Slováci jednoznačne pripojili k protihitlerovskej koalícii bojujúcej za záchranu európskej civilizácie. Radikálne sa dištancovali od režimu slovenského štátu a jeho zločinov, od jeho kolaborácie s nacistickou Treťou ríšou a deklarovali svoju príslušnosť k hodnotám a tradíciám demokratickej Európy. SNP prinieslo nielen

štátoprávny program obnovy spoločného štátu Slovákov a Čechov na princípe „rovný s rovným“, ktorý sa stal základom budúceho federatívneho usporiadania Československej republiky, ale aj tradíciu spolupráce demokratických politických síl. Preto sa 29. august 1944, deň vypuknutia SNP, stal v roku 1992 štátnym sviatkom a národná i európska tradícia protinacistického zápasu sa stala základnou tradíciou samostatnej demokratickej Slovenskej republiky od roku 1993.

1945 Povojnový vývoj

Dejiny Slovenska od jeho oslobodenia spod nadvlády hitlerovského Nemecka roku 1945 do pádu komunistického režimu roku 1989 obsahujú dve uzavreté obdobia: tzv. ľudovodemokratické, čo je súdobý názov režimu od oslobodenia územia Slovenska do februára 1948 a komunistické obdobie od februárového prevratu 1948 do novembra 1989. Ľudovodemokratický režim bol prechodným a hybridným politickým útvarom. Najčastejšie sa definuje ako politický systém obmedzenej a uzavretej demokracie a plurality. Rozhodujúce mocenské stretnutie v celoštátnom meradle medzi silami demokracie a totality sa uskutočnilo vo februári 1948 v Prahe. Komunisti využili vládnu krízu a prevzali politickú moc. Ich „nenásilný“ mocenský

Vladimír Clementis, politik,
ľavicový intelektuál,
publicista

prevrat 25. februára 1948 bol dielom mimoústavných prostriedkov. Československo sa tak aj vnútorným politickým režimom definitívne začlenilo do sovietskeho bloku Európy, studenou vojnou rozdelenou na Východ a Západ. Roky 1948 a 1989 sú hraničnými rokmi dlhej československej (slovenskej) komunistickej éry. Ohraničujú uzavretý cyklus epigónskeho

komunistického experimentu s jeho vznikom, vývojom a zánikom s rozmerom nenávratnej minulosti.

1968

Dubčekova

československá jar

Po odznení dogmatického a sektárskeho obdobia „budovateľského“ obdobia komunizmu s jeho ďalekosiahlymi hospodárskymi, spoločenskými a morálnymi zlyhaniami, dostal komunistický experiment v Československu ešte jednu šancu, a to koncom 60. rokov, keď sa v krajine rozvinulo celospoločenské hnutie za jeho demokratizáciu a modernizáciu. Symbolom a živou legendou hnutia, známeho pod názvom

Alexander Dubček,
reformný politik a tvár
československej jari

„socializmus s ľudskou tvárou“ sa stal reformný komunista Alexander Dubček. Demokratický pohyb prebudenej občianskej spoločnosti v Československu pod vedením Alexandra Dubčeka sledovala Moskva od začiatku s obavami. Ak by ukázala slabosť, resp. nečinnosť, ohrozila by svoje veľmocenské záujmy. Československo muselo byť vrátené „do košiara“, inak mohlo spustiť podobnú lavínu v ostatných

krajinách východného bloku. V priebehu niekoľkých mesiacov nasledovalo viacero vyhlásení sovietskeho vedenia, aby Praha „kontrarevolučnú situáciu“ riešila rýchlo a účinne vlastnými silami.

Augustová invázia

Na začiatku augusta 1968 sa v Bratislave na porade predstaviteľov komunistických krajín prijalo vyhlásenie, že „podpora, ochrana a upevnenie socialistických vymožeností sú spoločnou internacionálnou povinnosťou všetkých socialistických krajín“ (Brežnevova doktrína obmedzenej suverenity). Zároveň počas porady došlo k odovzdaniu tzv. pozývacieho listu vedeniu KSSZ, ktorý podpísalo päť konzervatívnych československých komunistov, za Slovákov Vasiľ Biľak. Hoci k silovému riešeniu neposlušného Československa by došlo tak či onak, tento „list

Augustová invázia vojsk Varšavskej zmluvy 1968, muž s odhalenou hrudňou na Šafárikovom námestí v Bratislave, fotografia Ladislava Bielika, ktorá obletela svet

piatich“ mal dať pripravovanej vojenskej invázii zdanie legality a legitimacy.

Invázia vojsk piatich štátov (ZSSR, Poľsko, Maďarsko, NDR a Bulharsko) Varšavskej zmluvy sa stala skutočnosťou v noci z 20. na 21. augusta 1968. Vyvolala spontánny odpor obyvateľstva, ktoré s hrôzou sledovalo, ako sa v priebehu jednej noci na území suverénneho štátu ocitlo tristotísíc cudzích vojakov, vyše šesťtisíc tankov a bojových vozidiel, štyritisíc diel a tisíc lietadiel. Bola to najväčšia ozbrojená akcia v Európe od konca druhej svetovej vojny. Intervencia násilne zastavila demokratizačný proces a vytvorila podmienky pre demontáž jeho výsledkov. V dejinách československého komunistického režimu sa začalo obdobie známe ako normalizácia, ktoré však zároveň predznamenovalo nielen jeho koniec, ale aj koniec komunistického experimentu v Európe.

Na Slovensku bol proces demokratizácie umocnený emancipačným a roky potláčaným úsilím slovenskej spoločnosti o národné rovnoprávne postavenie, ktoré vyústilo do oprávnenej požiadavky federatívneho štátoprávneho usporiadania. Slováci boli vo svojom úsilí napokon úspešní. Dňa 27. októbra 1968 prijalo Národné zhromaždenie ČSSR ústavný zákon o československej federácii, v ktorom sa okrem iného uvádza, že „*národ český a slovenský, ... uznávajú neodňateľnosť práva na sebaurčenie až do oddelenia... sa dohodli na*

Prezident Ludvík Svoboda podpisuje zákon o československej federácii na Bratislavskom hrade

vytvorení československej federácie“. K slávnostnému podpisu ústavného zákona o československej federácii došlo 30. októbra 1968 na Bratislavskom hrade.

Slovenskou obdobou prevažne českej Charty 77 bola roku 1987 slovenská samizdatová publikácia ochran-
cov prírody a zelených *Bratislava/nahlas*, ktorá bola
jasným postojom predstaviteľov nielen alternatívnej
kultúry. Skutočným protirežimovým vystúpením
– ako to vyhodnotil režim – bola 25. marca 1988
sviečková manifestácia na Hviezdoslavovom námestí
v Bratislave, s cieľom upozorniť na nedodržiavanie
ľudských, občianskych a náboženských práv. Represív-
na a brutálna reakcia režimu na pokojné päťtisícové
zhromaždenie občanov vyvolala celosvetový ohlas,
medzinárodný škandál a hanbu.

Sviečková manifestácia v Bratislave

1989 Nežná revolúcia

Kríza tzv. reálneho socializmu v praxi dvadsaťročnej normalizácie v Československu prerástla koncom 80. rokov aj vďaka Gorbačovovej perestrojke do štádia agónie. V lete 1989 sa napätie v spoločnosti stupňovalo aj pod vplyvom udalostí v okolitých krajinách východného bloku a výbuch nespokojnosti v Československu bol iba otázkou času. Úlohu rozbušky zohrala násilím potlačená manifestácia študentov 17. novembra 1989. Nežná revolúcia naštartovala novú etapu v živote Slovákov a Čechov.

November 1989 postavil slovenskú a českú spoločnosť pred vyriešenie kľúčovej úlohy: na jednej strane sa vysporiadať s obdobím komunistického režimu a na strane druhej realizovať základné ciele spoločenskej zmeny v rovine politickej, sociálnej a ekonomickej. Hnacím motorom demokratických zmien na Slovensku bolo občianske hnutie Verejnosť proti násiliu so svojím heslom *Šanca pre Slovensko*. A šancu na definitívne vyriešenie dostala v nových podmienkach aj opätovne znovuzrodená otázka štátoprávneho usporiadania a postavenia Slovákov.

1993 Vznik demokratickej Slovenskej republiky

Po prijatí Deklarácie SNR o zvrchovanosti SR v júli 1992 a Ústavy Slovenskej republiky 1. septembra 1992 v Bratislave sa lídri víťazných politických strán v Čechách a na Slovensku dohodli na harmonograme pokojného rozdelenia spoločného štátu. 1. januára 1993 vznikli v strede Európy dva nové samostatné subjekty medzinárodného práva: Slovenská republika a Česká republika.

Pred politickou reprezentáciou Slovenskej republiky i jej občanmi stáli nové výzvy: dobudovať chýbajúce atribúty nezávislej štátnosti, ako napr. vlastná zahraničná služba, upevniť základy samostatného štátu, vybudovať demokratický a pluralitný politický systém, zvládnuť spoločenskú a ekonomickú transformáciu, udržať krok s integrujúcim sa európskym

Generálny tajomník OSN Pan Ki-mun a prezident SR Andrej Kiska

spoločenstvom, vytvoriť podmienky pre zásadnú modernizáciu Slovenska a jeho približovanie sa vyspelej západnej Európe.

Už v januári 1993 sa Slovensko stalo členom OSN, na konci júna 1993 aj členom Rady Európy a v októbri 1993 bola podpísaná dohoda o pridružení k Európskemu spoločenstvu. Cesta Slovenskej republiky stať sa plnoprávnym členom Severoatlantickej aliance nebola priamočiara a trvala desať rokov. 1. mája 2004 sa vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie završilo aj jej úsilie o začlenenie do eurointegračného procesu. V nasledujúcom období lemovali úspešný európsky „príbeh“ Slovákov tri míľniky – vstup do schengenského priestoru koncom roka 2007, prijatie spoločnej európskej meny eura v januári 2009 a slovenské predsedníctvo v Rade EÚ v druhom polroku 2016. Dnes je Slovensko plnohodnotnou súčasťou európskeho demokratického priestoru.

Predseda Rady EÚ Donald Tusk, nemecká kancelárka Angela Merkelová, predseda vlády SR Robert Fico, predseda Komisie EÚ Jean-Claude Juncker na summite v Bratislave

GOOD IDEA SLOVAKIA

MINISTERSTVO
ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Odbor verejnej diplomacie
www.mzv.sk

HISTORICKÝ ÚSTAV
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

© Slavomír Michálek, 2018
www.history.sav.sk

© Design: Peter Rašla, 2018

Foto:

© Archív MZV a EZ SR

© UN Photo / Rick Bajornas

© Archív Historického ústavu SAV

© Bedřich Schreiber

© Vojenský archív – centrálna registratúra MO SR